

Наукові перспективи
Видавнича група

СУСПІЛЬСТВО ТА НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ

№ 3(23)2026

*Тернопільський національний медичний університет
імені І.Я. Горбачевського МОЗ України*

Видавнича група «Наукові перспективи»

*Всеукраїнська Асамблея докторів наук з
державного управління*

Християнська академія педагогічних наук України

«Суспільство та національні інтереси»

№ 3(23) 2026

Київ – 2026

Ivan Horbachevsky Ternopil National Medical University

Publishing Group "Scientific Prospects"

*All-Ukrainian Assembly of Doctors of Science in Public
Administration*

Christian Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

«Society and national interests»

№ 3(23) 2026

Kyiv – 2026

“Суспільство та національні інтереси”: журнал. 2026. № 3(23) 2026. С. 1476

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України # 920 від 26.06.2024 журнал включений до Переліку наукових фахових видань України, категорія “Б”, спеціальності: 011 Освітні, педагогічні науки; 281 Публічне управління та адміністрування

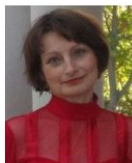
Рекомендований до друку Президією Всеукраїнської асамблеї докторів наук з державного управління (Протокол від 04.03.2026, № 3/3-26)

Журнал видається за підтримки Інституту філософії та соціології Національної академії наук Азербайджану, Всеукраїнської асоціації педагогів і психологів з духовно-морального виховання, Асоціації науковців України, Інституту освіти Азербайджанської Республіки

Журнал має за мету висвітлення результатів наукових досліджень та поширення інформації із основних аспектів розвитку людського капіталу, соціальних наук, журналістики та ін. для розвитку, удосконалення української національної науки

Згідно Порядку формування Переліку наукових фахових видань України, затвердженого наказом МОН України від 15.01.2018 № 32, повнотекстовий доступ до наукових статей журналу представлений на платформі «Наукова періодика України» в Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського НАН України та в Національному репозитарії академічних текстів

Наукове видання включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible та до міжнародної пошукової системи Google Scholar

Небеленчук Ірина Олександрівна доктор педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії і методики середньої освіти комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського», (Кіровоград, Україна)

Члени редакції журналу:

- **Біляковська Ольга Орестівна** - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, факультет педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка (Україна)
- **Волошин Олена Романівна** - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фізичної терапії, ерготерапії та здоров'я Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Україна)
- **Гумейр Гусейн Ахмедов** - доктор педагогічних наук, професор (Азербайджан)
- **Гуменюк Тетяна Костянтинівна** - доктор філософських наук, Заслужений працівник освіти України, професор, проректор з науково-педагогічної роботи, інноваційно-методичного забезпечення освітнього та наукового процесів Київської муніципальної академії музики ім. Р.М. Глієра (Україна)
- **Дибкова Людмила Миколаївна** - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри інформатики та системології ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (Україна)
- **Доктор Мутмайна** - викладач Університету Аль Асрія Мандар Сулавесі Барат, Індонезія, ад'юнкт-професор Департаменту освіти, Університет Manipal GlobalNxt Малайзії (Малазія)
- **Жуков Валері** - Університет Миколи Коперника в Торуні (Польща)
- **Кожевникова Алла Власівна** - доцент кафедри освітології та педагогіки мистецтва МДПУ імені Богдана Хмельницького, (Україна)
- **Коренева Інна Миколаївна** - доктор педагогічних наук, професор, декан факультету природничої і фізико-математичної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (Україна)
- **Литовченко Ірина Миколаївна** - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри англійської мови технічного спрямування №2 Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського" (Україна)
- **Р. Ахмад Закі Ель Ісламі** - доцент, професор, доктор філософії, Департамент наукової освіти, Факультет підготовки вчителів та освіти, Університет Султана Агенга Пиртаяса (Індонезія)
- **Тавдгірідзе Лела** - Доцент з теорії та історії педагогіки, професор кафедри педагогічних наук Батумського державного університету ім. Шота Руставелі (Грузія)
- **Шевчук Лариса Дмитрівна** - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри математики, інформатики і методики навчання Університету Григорія Сковороди в Переяславі (Україна)

Статті розміщені в авторській редакції. Відповідальність за зміст та орфографію поданих матеріалів несуть автори.

Табачук О.Р. <i>МЕТОДИКА ІНТЕГРАЦІЇ ЦИФРОВИХ ТА ГЕОІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ В БАЗОВІЙ ШКОЛІ НУШ</i>	761
Тверезовська Н.Т., Сидорко В.П., Григоренко Т.В., Демченко І.І. <i>КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПОЛІТЕХНІЧНИХ КОЛЕДЖІВ КИТАЮ</i>	775
Товкун Л.П. <i>ВАЛЕОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ НЕБЕЗПЕК ВОЄННОГО ЧАСУ</i>	787
Трубчанінова Т.А., Цапро Г.Ю. <i>ВИКЛАДАННЯ ЮРИДИЧНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЧЕРЕЗ ЛАТИНСЬКУ ТЕРМІНОЛОГІЮ: КОРПУСНИЙ ПІДХІД ДО ДОБОРУ ЛЕКСИКИ</i>	801
Тушко К.Ю., Чудик А.В. <i>ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ В МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ</i>	814
Христова Т.Є., Пюрко В.Є., Христовой Д.Ю., Пюрко О.Є., Непша О.В. <i>ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЙ ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ У ФІЗИЧНІЙ ТЕРАПІЇ ДІТЕЙ ІЗ ПРОГРЕСУЮЧИМИ М'ЯЗОВИМИ ДИСТРОФІЯМИ</i>	828
Цибульська С.М. <i>ПОШУК І РЕАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ ІДЕЙ В ЦАРИНІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ І ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (1991-2005)</i>	844
Чудик А.В., Тушко К.Ю. <i>ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ В МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙ: ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ</i>	861
Шевель Б.О. <i>ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ПОХИЛОГО ВІКУ</i>	875
Шумілова І.Ф., Михнюк С.В. <i>ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ АГРАРНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ</i>	886

УДК 378.046-021.68:94(477)"1991/2005"

[https://doi.org/10.52058/3041-1572-2026-3\(23\)-844-860](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2026-3(23)-844-860)

Цибульська Світлана Михайлівна аспірантка кафедри освітології та психолого-педагогічних наук, старший викладач Інституту післядипломної освіти, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0001-5935-3351>

ПОШУК І РЕАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ ІДЕЙ В ЦАРИНІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВЧИТЕЛІВ І ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (1991-2005)

Анотація. У статті висвітлено результати історико-педагогічного аналізу і інноваційних ідей і особливостей їх реалізації в післядипломній педагогічній освіті України у хронологічних межах 1991–2005 рр. Подано узагальнені освітні практики закладів удосконалення вчителів та післядипломної педагогічної освіти цих років; особливості інноваційного поступу галузі в умовах трансформації освітніх парадигм і становлення системи післядипломної педагогічної освіти, відмінної від попередньої історичної доби. Розкрито сутнісні особливості трансформацій післядипломної педагогічної освіти в умовах переходу від знаннєвої до особистісно орієнтованої парадигми, що полягають в переосмисленні цілей і завдань післядипломної педагогічної освіти, оновленні її змісту та організаційних форм, утвердження ідей гуманізації, демократизації та безперервності професійного розвитку педагогів. У руслі проблематики статті схарактеризовано провідну роль інститутів удосконалення вчителів та інститутів післядипломної педагогічної освіти як науково-методичних, інформаційних і організаційних центрів упровадження та поширення освітніх інновацій, узагальнення передового педагогічного досвіду, координації експериментальної й дослідно-методичної роботи. Узагальнено вплив нормативно-правового забезпечення на активізацію інноваційних процесів і розкрито основні напрями інноваційного пошуку: оновлення змісту навчання, розвиток нових форм методичної роботи; реструктуризація закладів післядипломної освіти та формування інформаційно-освітнього простору. За результатами історико-генетичного аналізу з'ясовано, що інновації у системі післядипломної педагогічної освіти 1991–2005 років мали переважно пошуково-експериментальний характер і ще не були оформлені у вигляді цілісної концептуальної моделі, однак саме вони заклали основу для подальшої модернізації галузі та становлення післядипломної педагогічної освіти як органічної складової системи неперервної освіти дорослих. Результати дослідження становитимуть наукове підґрунтя для подаль-

шого дослідження реалізації інноваційних ідей у діяльності закладів післядипломної педагогічної освіти у хронологічних межах 2006-2024 років.

Ключові слова: післядипломна педагогічна освіта, підвищення кваліфікації педагогічних працівників, інноваційні ідеї, інноваційні процеси, обласні інститути удосконалення вчителів, інститути післядипломної педагогічної освіти, реструктуризація, система післядипломної педагогічної освіти, період.

Tsybulska Svitlana Mykhailivna postgraduate student at the Department of Education and Psychological and Pedagogical Sciences, senior lecturer at the Institute of Postgraduate Education, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0001-5935-3351>

SEARCH AND IMPLEMENTATION OF INNOVATIVE IDEAS IN THE FIELD OF TEACHER TRAINING AND POSTGRADUATE PEDAGOGICAL EDUCATION IN UKRAINE (1991-2005)

Abstract. The article highlights the results of historical and pedagogical analysis of innovative ideas and the peculiarities of their implementation in postgraduate pedagogical education in Ukraine in the period from 1991 to 2005. It presents generalised educational practices of teacher training institutions and postgraduate teacher education during these years; features of innovative progress in the field in the context of the transformation of educational paradigms and the establishment of a postgraduate teacher education system that differs from the previous historical era. The essential features of the transformations of postgraduate teacher education in the context of the transition from a knowledge-based to a person-oriented paradigm are revealed, which consist in rethinking the goals and objectives of postgraduate teacher education, updating its content and organisational forms, and establishing the ideas of humanisation, democratisation and continuity of professional development for teachers. In line with the subject matter of the article, the leading role of teacher training institutes and postgraduate teacher education institutes as scientific, methodological, informational and organisational centres for the implementation and dissemination of educational innovations, the generalisation of advanced pedagogical experience, and the coordination of experimental and research-methodological work is characterised. The influence of regulatory and legal support on the activation of innovative processes is summarised, and the main directions of innovative research are revealed: updating the content of education, developing new forms of methodological work, restructuring postgraduate education institutions, and forming an information and educational space. Based on the results of historical and genetic analysis, it has been established that innovations in the system of postgraduate pedagogical education in 1991–2005 were mainly exploratory and experimental in nature and had not yet been formalised into a

coherent conceptual model. However, it was these innovations that laid the foundation for the further modernisation of the sector and the establishment of postgraduate teacher education as an integral part of the system of continuing adult education. The results of the study will form the scientific basis for further research into the implementation of innovative ideas in the activities of postgraduate teacher education institutions in the period 2006–2024.

Keywords: postgraduate teacher education, professional development of teaching staff, innovative ideas, innovative processes, regional teacher training institutes, postgraduate teacher education institutes, restructuring, system of postgraduate teacher training, period..

Постановка проблеми. У перебігу історичного відрізка часу 1991–2005 років увиразнено вплив інноваційних ідей і новітніх освітніх практик на поступ становлення та розвитку системи освіти в Україні і забезпечення сталого інноваційного суспільного розвитку післядипломної педагогічної освіти та підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Ефективне впровадження нових знань і освітніх технологій у педагогічну практику неможливе без ґрунтовного осмислення історичного досвіду педагогів минулих років у становленні й еволюції інноваційної діяльності у сфері підвищення кваліфікації педагогів. Історико-генетичний аналіз дозволить виявити зміни щодо пошуку та впровадження інновацій у сфері післядипломної педагогічної освіти та підвищення кваліфікації вчителів.

У часовому відтинку 1991–2005 років післядипломна педагогічна освіта в Україні пройшла складний і багатогранний шлях змін: від адаптації освітніх зразків попередньої доби – до вдосконалення на інноваційних засадах. У цьому контексті особливої ваги набуває роль закладів системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників – інститутів післядипломної педагогічної освіти (ППО), які історично виконують функцію науково-методичного, інформаційного та організаційного забезпечення інноваційних ідей і практик.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Різні аспекти інноваційного поступу української післядипломної педагогічної освіти в історико-педагогічному контексті проаналізовано в дисертаціях: О. Трофименко («Розвиток інноваційної позиції педагогів закладів дошкільної освіти в умовах післядипломної освіти») [28], І. Коновальчука («Теоретичні та технологічні засади реалізації інновацій у загальноосвітніх навчальних закладах») [14], К. Гораш («Інформаційне забезпечення впровадження освітніх інновацій у систему підвищення кваліфікації педагогічних працівників») [6], Н. Євтушенко («Система підвищення кваліфікації вчителів природничо-математичних предметів у післядипломній освіті України і Республіки Польща») [9]. Питання історії новаторства висвітлюються у низці посібників та підручників, з-поміж яких заслуговує на увагу праця

ня в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних і управлінських технологій, результатом чого є підвищення рівнів досягнень структурних компонентів освіти та перехід системи до якісно нового стану. [8].

Після здобуття Україною незалежності, під впливом суспільно-політичних трансформацій, зміни освітньої парадигми (перехід від нормативно-знаннєвої до особистісно орієнтованої) відбувалося поступове переосмислення цілей освіти, оновлення змісту та організаційних засад професійного розвитку педагогічних працівників.

Зауважимо, що окреслені вище процеси протікали повільно і до середини 90-х рр. XX ст. функціонування системи післядипломної педагогічної освіти значним чином зберігало традиційні риси моделі попередньої історичної доби. В її основі була курсова форма підвищення кваліфікації з періодичністю один раз на п'ять років, регламентування змісту підвищення кваліфікації та уніфікація освітніх процесів. Водночас уже в першій половині 1990-х років у діяльності інститутів удосконалення вчителів простежуються ознаки інноваційного пошуку, який посилювався із прийняттям низки важливих нормативно-правових актів, а саме: Законів України: «Про освіту» (1991)[24], «Про інноваційну діяльність» (2002 та 2004) [23]; «Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті» (2002) [18], «Концепції загальної середньої освіти» (2001) [15], «Положення про загальноосвітній навчальний заклад» (2000) [21], які утвердили стратегічні напрямки інноваційних перетворень у царині післядипломної педагогічної освіти. Тому перший період розвитку післядипломної педагогічної освіти, який окреслено хронологічними межами 1991 - 2005 рр., можна охарактеризувати як законотворчий. Цих років була сформована та впроваджена відповідна нормативно-правова база інноваційного розвитку, яка визначала місце і функції закладів післядипломної педагогічної освіти у цьому процесі.

1991–2005 років на загальнодержавному рівні теоретико-методологічним центром системи післядипломної педагогічної освіти в Україні став Центральний інститут удосконалення вчителів (із 1992 р. - Український інститут підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти (УІПКККО)). У різні роки у закладі працювали провідні науковці: І. Жерносек, В. Бондар, М. Красовицький, С. Крисюк, Н. Коломінський, В. Маслов [20]. За їхньої участі розроблено стратегічні орієнтири удосконалення післядипломної педагогічної освіти та підвищення кваліфікації; започатковано низку наукових досліджень щодо впровадження інновацій у практику післядипломної освіти.

Центральний інститут удосконалення вчителів у тісній співпраці із НДІ педагогіки та НДІ психології, Інститутом системних досліджень України став осередком педагогічних нововведень: виконував роль координаційного центру інноваційної педагогічної діяльності, забезпечував розроблення й видання науково-методичних матеріалів. Наявність у структурі інституту кафедр суспіль-

них наук, педагогіки і психології, управління та школознавства створило передумови для консолідації зусиль викладачів і методистів у межах розроблення комплексної наукової проблеми «Підвищення психолого-педагогічної компетентності керівних кадрів народної освіти», що дало поштовх до організації психологічної служби в закладах загальної середньої освіти. 1994 року в загальноосвітніх закладах України вже працювало 2852 практичних психологи [19].

Центральним інститутом удосконалення вчителів розроблялась концептуальна ідея безперервності підвищення кваліфікації педагогічних і методичних кадрів. Це відображено у планово-програмних документах, які окреслюють коло завдань, що підлягали реалізації як у процесі курсової підготовки, так і в міжкурсний період, із чіткою диференціацією за рівнями їх опрацювання, а саме: загальнодержавним, обласним, районним (міським) і шкільним, а також упровадження оригінальних навчально-тематичних планів підвищення кваліфікації вчителів, які викладають 2 і більше предметів [20, с. 157]. Інноваційною формою надання науково-методичної допомоги обласним інститутам удосконалення вчителів були проблемні семінари, які викладачі ЦІУВ проводили безпосередньо у регіонах. Позитивні відгуки отримали заняття з тематики, яка стосувалася проблем перебудови виховної роботи на основі ідей гуманізації та демократизації, шляхів удосконалення методичної роботи, організації безперервного підвищення кваліфікації, госпрозрахункової діяльності в освіті тощо [16, с.141].

У рамках інноваційної діяльності Інститут (ЦІУВ) займався організацією стажування працівників обласних інститутів удосконалення вчителів, спрямовував та координував їхню науково-методичну діяльність. Цих років функціонувало 25 обласних інститутів удосконалення вчителів та відповідний заклад Кримської Автономної республіки. До структури післядипломної освіти входили також 10 факультетів підвищення кваліфікації організаторів народної освіти, курси вчителів при вищих навчальних закладах [16, с.159].

Сукупно ці інституції забезпечували цілеспрямоване й безперервне підвищення кваліфікації працівників освіти на регіональному рівні, формували гнучку систему надання методичної допомоги та освітніх послуг педагогам і педагогічним колективам, а також організували впровадження прогресивних освітніх технологій у навчально-виховний процес. Крім зазначеного вище, обласні інститути здійснювали науково-методичне керівництво діяльністю районних (міських) методичних кабінетів, надавали їм підтримку у проведенні семінарів, поширенні перспективного педагогічного досвіду та аналізували результати роботи. На районному (міському) рівні методичні кабінети забезпечували координацію процесів оволодіння педагогами практичними вміннями на основі досягнень педагогічної науки та передового досвіду, тоді як на шкільному рівні, відбувалося оновлення знань і вмінь, необхідних для розв'язання поточних завдань освітнього процесу [16, с. 164-165].

Варто зауважити: у діяльності Інститутів удосконалення вчителів простежуються ознаки інноваційного пошуку, пов'язані з оновленням змісту навчання, переглядом дисциплін, наповнених ідеологічним змістом, упровадженням курсів українознавчого, культурологічного й громадянського спрямування.

У контексті проблематики статті заслуговує на увагу діяльність Київського міжрегіонального інституту удосконалення вчителів м. Києва і Київської області (КМІУВ), який функціонував на базі об'єднаних Київського обласного та Київського міського інститутів удосконалення вчителів. Так 1992–1993 н.р. на їх базі проводилися семінари для керівників районних методичних кабінетів (РМК), методистів РМК та педагогів різних категорій з проблем: «Особливості вивчення історії рідного краю в курсі історії України» (Ф. Левітас); «Використання українських класичних та фольклорних музичних творів на уроках образотворчого мистецтва» (Б. Побережник); «Формування духовності учнів на інтегрованих уроках музики та світової художньої культури» (О. Павленко); «Вплив українських народних традицій на формування духовного світу дитини» (О. Павленко) [33].

За результатами історико-педагогічних студій з'ясовано: цих років Інститути удосконалення вчителів забезпечували поширення освітніх інновацій засобами упровадження спеціальних курсів, організації методичних семінарів і тренінгів у закладах освіти; надання методичного супроводу в інноваційних освітніх проектах. Цікавою формою роботи було надання методичної допомоги педагогічним працівникам, яка проводилась за місцем роботи автора досвіду. Зокрема у відповідності до плану узагальнення перспективного (передового) педагогічного досвіду Київським міжрегіональним інститутом удосконалення вчителів упродовж 1991-1992 н.р. було проведено низку занять: для вчителів історії з проблеми «Нові підходи до вивчення країн Східної Європи з курсу новітньої історії (за досвідом роботи вчителя-методиста історії та суспільствознавства школи № 54, кандидата історичних наук, Ф. Левітаса); для вчителів біології з проблеми «Система роботи РОМ вчителів Шевченківського р-ну по удосконаленню форм і методів проведення уроку» (за досвідом роботи РМО вчителів біології Шевченківського р-ну м. Києва); для вчителів усіх категорій з проблеми «Система роботи школи по формуванню в учнів національної самосвідомості засобами народознавства» (за досвідом Мирівської сш Кагарлицького р-ну). На таких курсах чи семінарських заняттях педагоги, автори досвіду, методисти, науково-педагогічні працівники розкривали теоретичні основи нових знань, новітні технології роботи. Поширення передового досвіду методистами обласних інститутів удосконалення вчителів, керівниками обласних творчих груп та районних методичних об'єднань підтверджувало доцільність цієї роботи. Так упродовж 1991-1992 н.р. КМІУВ проведено 33 семінари послідовників досвіду, упродовж 1992-1993 н.р. було вивчено напрацювання 32 керівних,

педагогічних кадрів, а також педагогічних колективів м. Києва та Київської області [30, 32].

Значний внесок у розвиток інноваційних практик у післядипломну педагогічну освіту зроблено вчителями, які мали звання «Заслужений вчитель України» та «Заслужений працівник освіти». Вони долучалися до розроблення актів, інструктажів, положень щодо впровадження інноваційних ідей і освітніх практик підвищення кваліфікації педагогів. Зокрема в Київському міжрегіональному інституті удосконалення вчителів (КМІУВ) ця категорія педагогічних працівників працювала над текстом «Положення про авторську творчу майстерню педагога-новатора» (1999 р.), творчі вчителі долучались до проведення спецкурсів («Система оцінювання знань учнів» (1999 р.) [36].

Відтак обласні інститути удосконалення вчителів у співпраці з керівниками закладів шкільної освіти включали вчителів до складу творчих груп, які займалися науково-дослідною та експериментальною роботи. Загальноосвітні школи, що мали відповідну матеріально-технічну базу, використовувались як осередки (майданчики) інноваційного розвитку. Так 2000 року у співпраці із дошкільними закладами Києва, Бучі, Керчі, Одеси, Полтави, Івано-Франківська, Львова та Дніпропетровська, під керівництвом Л. Кочиної, старшого наукового співробітника КМІУВ імені Бориса Грінченка, проводилась експериментальна апробація програми всебічного розвитку дитини «Перші кроки» за сприяння Міжнародного фонду «Відродження». Ще одним експериментальним майданчиком стала Фонтанська загальноосвітня школа соціальної реабілітації Одеської області. Учені С. Болтівець та В. Чугаєвський очолили довготривалий багатоетапний експеримент «Система психологічної, медичної і соціальної реабілітації дітей та підлітків з девіантною і делінквентною поведінкою» [37].

Творчі групи, до складу яких входили кращі викладачі закладів вищої освіти, методисти інститутів підвищення кваліфікації, вчителі загальноосвітніх шкіл працювали над розв'язанням актуальних науково-методичних проблем. Для координації та спрямування їх діяльності ЦІУВ встановив опорні інститути підвищення кваліфікації. Наприклад, творчі групи працювали на базі Ворошиловградського ОІУВ з проблеми «Підвищення ідейно-творчого рівня педагогічних кадрів в системі курсової і семінарської підготовки»; Дніпропетровського ОІУВ досліджувала проблему «Впровадження досягнень психолого-педагогічної науки і передового педагогічного досвіду в практику роботи шкіл», Київського МІУВ – «Удосконалення керівництва роботою обласного інституту», Львівського ОІУВ вирішувала науково-методичні підходи з проблеми «Удосконалення форм і методів навчальної роботи на курсах підвищення кваліфікації педагогічних кадрів» [16, с.139-140].

Заслужує увагу розвиток ідей авторських шкіл, педагогічного новаторства попереднього періоду в осередках апробації гуманістичних і особистісно

орієнтованих освітніх ідей. Значного поширення набув досвід О. Захаренка, реалізований у Сахнівській загальноосвітній школі, де було вибудовано цілісну виховну систему розвитку особистості дитини на основі співпраці школи й громади [10]. Вагомим став і педагогічний доробок М. Гузика, упроваджений в загальноосвітній школі м. Южне Одеської області, де розроблялась авторська модель рівневої та диференційованої освіти [7]. Досвід цих закладів суттєво вплинув на розвиток інноваційних процесів у загальній середній освіті та системі післядипломної педагогічної підготовки.

Про те, як зазначає сучасна українська вчена Г. Іванюк, подекуди впровадження новаторських ідей зупинялося ще на етапі вивчення досвіду. Помилковими часто були й спроби механічного перенесення чужого досвіду без урахування економічних, соціально-культурних та педагогічних умов для кожної школи зокрема [12]. За відсутності адаптаційних механізмів інновація втрачала свою ефективність і не набувала системного характеру. Проте попри наявність окремих недоліків і суперечностей, новаторство в освітній практиці загалом відіграло конструктивну роль, сприяючи оновленню змісту й форм навчання, активізації педагогічної творчості та поступальному розвитку національної системи освіти.

Цих років зміцнювалися зв'язки закладів післядипломної освіти з педагогічними інститутами, університетами та науково-дослідними установами; створювалися лабораторії з вивчення проблем інноваційної організації педагогічної праці, що забезпечувало творчий розвиток слухачів і ефективно впровадження результатів наукових досліджень у масову освітню практику.

2004 р. Центром педагогічних інновацій та інформації Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти АПН України, заснованого 1999 р. на базі Державної Академії керівних кадрів освіти (правонаступниці УПКККО), було створено банк педагогічних інновацій. Він нагромадив відомості про понад 500 інноваційних напрацювань у всіх ланках системи освіти України та тривалий час був представлений на офіційному вебсайті закладу [5, с.33].

Створення та розвиток інформаційно-освітнього простору закладів післядипломної освіти був ще одним важливим напрямком інноваційної роботи. Ключовим інструментом цього процесу було видання фахових науково-методичних журналів, що слугували майданчиком поширення інноваційних педагогічних практик, результатів наукових пошуків, авторських підходів і технологій професійного зростання вчителів. Періодичні видання такого спрямування забезпечували взаємозв'язок теорії та освітньої практики, активізували професійний діалог у педагогічному середовищі, сприяли удосконаленню методичної діяльності та становленню регіональних науково-педагогічних шкіл. Низка видань: «Наша школа» Одеського ОІУВ (рік заснування: 1923 р., відновлено в 1993 р.), «Нова педагогічна думка» Рівненського ОППО (1994 р.), «Джерела»

Івано-Франківського ОППО (1995 р.), «Нива знань» Дніпропетровського ОППО (1995 р.), «Педагогічна Житомирщина» КЗ «Житомирський ОППО» (1999 р.), «Таврійський вісник освіти» КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти» (2003 р.) - висвітлювали різні аспекти досвіду минулих років та впровадження інновацій у шкільну практику та здійснювали презентацію наукових і методичних розробок і творчих напрацювань учителів. На шпальтах журналів друкували статті про роботу з обдарованими дітьми та результати експериментальної роботи в навчальних закладах, нариси про видатних діячів науки та освіти [13].

Крім періодичних видань, обласні інститути післядипломної освіти в цей історичний період займались випуском друкованої продукції. 1991 року на виконання Закону «Про мови в Українській РСР» (1991) обласною творчою групою вчителів під керівництвом кабінету української мови і літератури Тернопільського інституту вдосконалення вчителів (В. Гоцуляк, В. Крамар) розроблено спеціальну програму «Тернопільщина літературна» та видано однойменний журнал із текстами творів українських авторів накладом 65 тисяч екземплярів для закладів області. 1992 року на допомогу вчителям креслення, образотворчого мистецтва підготовлено змістовий матеріал та опубліковано методичні матеріали завідувача кабінетом образотворчого мистецтва та креслення Н. Струбицької: «І на тім рушникові», «Мистецтво екслібриса», «Повернення із забуття» (про витинання як вид народної декоративної творчості) [25].

Значний унесок у розбудову післядипломної педагогічної освіти на інноваційних засадах зроблено викладачами КМІУВ. 1993-1994 н.р. вийшли друком такі праці: збірник статей «Державне відродження України» (Ф. Левітас, А. Коновал, Т. Нестеренко), методичний посібник «Уроки народознавства в початкових класах» (О. Хорошковська, Л. Дмитренко), збірник методичних рекомендацій «Народознавчі традиції виховання: метод, форма, модель» які поширювались на теренах усіх областей України [34].

У кожній області заклади післядипломної педагогічної освіти підготували матеріали з народознавства та вивчення краєзнавчого компоненту, що відображали історико-культурну специфіку регіону. Водночас активізувалася діяльність із розроблення навчально-методичних посібників і дидактичних матеріалів для закладів загальної середньої освіти. Загалом у КМІУВ за 1991-1992 н.р. видано 34, за 1993-1994 н.р. – 46, 1996-1997 н.р. - 53 найменувань навчальної, наукової та методичної літератури [31,34,35].

Щорічними майданчиками для представлення актуальних освітніх ідей та інноваційних практик у науково-педагогічній літературі, мультимедійних ресурсів і проєктів цифрової модернізації освітнього процесу були виставки-презентації, започатковані 2004 р. МОН України «Інноваційні технології навчання». Цьому передувала робота інститутів удосконалення вчителів в інформаційному-цифровому полі: проведення семінарів-практикумів із забезпечення основ

інформаційної культури та комп'ютерної грамотності, тренінги за програмою Intel «Навчання для майбутнього», які забезпечували впровадження новітніх інформаційних технологій у освітній процес. Ці заходи стали однією з інноваційних форм підвищення рівня післядипломної освіти в педагогів тих років.

Важливим кроком у модернізації закладів післядипломної педагогічної освіти була їх реструктуризація: перетворення інститутів удосконалення вчителів у інститути післядипломної педагогічної освіти. Процес реорганізації активізувався наприкінці 1990-х і був остаточно нормативно закріплений наказом МОН № 538 від 17.11.2000 р. «Про затвердження Положення про республіканський (АР Крим), обласні та Київський і Севастопольський міські інститути післядипломної педагогічної освіти» [22].

Відповідно Львівський обласний інститут удосконалення вчителів було перейменовано в Львівський інститут післядипломної педагогічної освіти 1992 р., Тернопільський – 1993 р., Івано-Франківський – 1994 р. Деякі заклади кілька разів міняли свою назву, зокрема Харківський обласний інститут удосконалення вчителів спочатку став обласним інститутом удосконалення кваліфікації вчителів, потім - обласним інститутом післядипломної освіти та менеджменту. А з 16 серпня 2001 по 14 квітня 2010 року цей інститут називався «Харківський обласний науково-методичний інститут безперервної освіти» (зараз – Комунальний вищий навчальний заклад «Харківська академія неперервної освіти», створений рішенням сесії Харківської обласної ради № 1660-V від 14 квітня 2010 року.) [26].

Унаслідок реорганізації значно розширилися функції інститутів: вони утвердилися як науково-методичні центри, що забезпечували не лише проведення традиційних курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників, а й реалізували системний супровід упровадження інноваційних технологій. Процес перебудови інститутів супроводжувався формуванням кафедральної структури, залученням науково-педагогічних працівників до розроблення авторських програм і навчально-методичного забезпечення підвищення кваліфікації педагогів. Інституалізація ППО сприяла переходу від вузько курсової моделі до більш комплексного розуміння професійного розвитку вчителя.

Приєднання України до Болонського процесу (19 травня 2005 року) сприяло розвитку міжнародного співробітництва, що охоплювало спільне із закордонними науковими та освітніми установами проведення курсів перепідготовки для слухачів, а також організацію й участь у міжнародних конференціях, семінарах, форумах, педагогічних виставках, освітніх ярмарках.

Висновок.

Аналіз наукових праць та вивчення інноваційного досвіду закладів післядипломної освіти на теренах України у хронологічних межах періоду 1991–2005 років дозволяє зробити висновок, що впровадження інновацій у системі підви-

щення кваліфікації педагогічних працівників відзначалося здебільшого пошуково-експериментальною спрямованістю. Ці новації ще не набули концептуального оформлення у вигляді цілісної моделі неперервного професійного розвитку, однак саме вони створили необхідні передумови для подальшої модернізації галузі. Нами визначено кілька взаємопов'язаних напрямків, що характеризують інноваційний характер післядипломної педагогічної освіти цих років: чітко окреслений перехід до особистісно орієнтованої спрямованості післядипломної педагогічної освіти як провідної методологічної засади її розвитку; оновлення змісту навчання, зорієнтованого на реальні запити й професійні потреби педагогів; видозміна управлінських підходів до освітньої діяльності, що свідчило про відхід від традиційних управлінських моделей; суттєві зміни в структурі закладів післядипломної освіти, що полягали у розширенні їх мережі, формуванні нових інституційних форм (кафедр, лабораторій). У зазначений період поступово утверджується бачення післядипломної педагогічної освіти як органічної складової системи неперервної освіти дорослих, зорієнтованої не лише на актуалізацію знань, а й на формування професійної компетентності, розвиток педагогічної креативності та становлення інноваційної позиції вчителя.

Перспективними напрямками подальших досліджень можуть бути аспекти розвитку інноваційних ідей та особливостей їх практичного впровадження в поступ післядипломної педагогічної освіти в роки II періоду – модернізації системи післядипломної педагогічної освіти в умовах євроінтеграції (2006 – 2024).

Література:

1. Адаменко О. В. Соціальні й педагогічні умови розвитку та методологічні основи історико-педагогічного аналізу новаторства в освіті. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/1805/1/3.pdf>. (дата звернення: 15.02.2026)
2. Андрущенко В. Роздуми про вчителя. Вища освіта України, 2011. № 2. С. 6–12.
3. Артюшина М. В. Інноваційна діяльність у професійно-технічній освіті: поняття, підходи, технології. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми, 2014. Вип. 37. С. 133–137.
4. Бойко А. М. Упровадження педагогічної інноватики в практику виховання: монографія. Полтава : ПНПУ ім. В.Г. Короленка, 2011. 384 с.
5. Гладуш В. «Університет менеджменту освіти: передісторія створення та розвитку», Післядипломна освіта в Україні, № 1, с. 26– 33, 2018.
6. Гораш К. В. Інформаційне забезпечення впровадження освітніх інновацій у систему підвищення кваліфікації педагогічних працівників : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. Нац. акад. пед. наук України, Університет менеджменту освіти, ЦППО. Київ, 2010. 229 с. URL: <http://enpuir.pnu.edu.ua/handle/123456789/42052> (дата звернення: 15.02.2025)
7. Гузик М. П. Комбінована система організації навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Ін-т педагогіки, АПН України. Київ, 2004. 25 с.

8. Дубасенюк О.А. Інновації в сучасній освіті. Інновації в освіті: інтеграція науки і практики: збірник науково-методичних праць. Житомир: вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 12–28. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/42971148.pdf>. (дата звернення: 15.02.2026)
9. Євтушенко Н.В. Система підвищення кваліфікації вчителів природничо-математичних предметів у післядипломній освіті України і Республіки Польща: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Нац академії пед наук України імені Івана Зязюна, Ін-т пед освіти і освіти дорослих. Київ, 2021, 502 с.
10. Захаренко О.А. Усе починається зі школи. Суперечливі думки. Слово до нащадків: К., 2006. С. 200
11. Золотарьова Г. М. Інноваційна педагогічна діяльність як рушійна сила розвитку науки та освіти України. Наукові записки кафедри педагогіки, 2010. Вип. 24. С. 79-85.
12. Іванюк Г. І, Антипін Є. Б. Підготовка вчителя в умовах глобальних невизначених змін: освітні запити та виклики Колективна (три і більше авторів). Theoretical and practical aspects of the development of modern scientific research: Scientific monograph. Part 2. "Baltija Publishing", Latvia, Рига, Латвія. 2022, Р. 260 - 280
13. Інформація щодо друкованих видань УВУПО. <https://surl.li/bxawvm> (дата звернення: 15.02.2026)
14. Коновальчук І. Теоретичні та технологічні засади реалізації інновацій у загально-освітніх навчальних закладах: автореф. дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01 Житомирський держ. ун-т ім. Івана Франка. Житомир: 2015, 437 с.
15. «Концепції загальної середньої освіти»: Постанова Колегії Міністерства освіти і науки України, Президії Академії педагогічних наук України № 12/5-2 від 22.11.2001 https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v_5-2290-01#Text (дата звернення: 15.02.2026)
16. Крисюк С.В. Розвиток післядипломної освітньо-педагогічних кадрів в Україні (1944 – 1995 рр.): монографія. Л.: ЛОИМО, 1997
17. Нариси з історії розвитку новаторських навчально-виховних закладів в Україні (XX століття): посіб. / за ред. О. В. Сухомлинської, В. С. Курила ; Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. 444 с.
18. «Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті»: указ Президента України від 17.04.2002 № 3472002 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> (дата звернення: 15.02.2026)
19. Офіційний портал КМДА. Психологічна служба у системі освіти України: становлення і розвиток. https://minio.kyivcity.gov.ua/kyivcity/imported_content/64d1a6ff0c6b1.pdf (дата звернення: 15.02.2026)
20. Підвищення кваліфікації педагогічних кадрів: за ред. І. Ф. Жерносека, М.Ю. Красовицького, С.В. Крисюка. К.: Освіта, 1992. 190 с.
21. Про затвердження Положення про загальноосвітній навчальний заклад: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 червня 2000 р. N 964 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-2000-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.02.2026)
22. «Про затвердження Положення про республіканський (АР Крим), обласні та Київський і Севастопольський міські інститути післядипломної педагогічної освіти»: наказ МОН № 538 від 17.11.2000 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0651-01#Text> (дата звернення: 15.02.2026)
23. «Про інноваційну діяльність»: Закон України від 04.07.2002 (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 36, ст.266) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> (дата звернення: 15.02.2026)

24. «Про освіту»: Закон України від 23.05.1991 № 1060-XII. Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 34, ст. 451 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12#Text> (дата звернення: 15.02.2026)
25. Сайт Тернопільського ОКІППО. 1990-ті роки. <https://ippo.edu.te.ua/about/history/1990> (дата звернення: 15.02.2026)
26. Сайт «Харківської академії неперервної освіти». Історія Академії. http://edu-post-diploma.kharkov.ua/?page_id=6150 (дата звернення: 15.02.2026)
27. Сисоева С. О., Кристопчук Т.Є. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика : навчальний посібник. Київський ун-т ім. Бориса Грінченка. Рівне : Овід, 2012. 352 с.
28. Трофименко О. А. Розвиток інноваційної позиції педагогів закладів дошкільної освіти в умовах післядипломної освіти: дис. ... доктора філософії : 011. Освітні, педагогічні науки. КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради». Одеса, 2025. 326 с.
29. Цина В. Сучасні інноваційні технології навчання студентів та роль педагога в їх реалізації. Педагогічні науки, 2010. Вип. 2. С. 108-113
- Матеріали з фондів архіву Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
30. План роботи на 1991-1992 н.р. План узагальнення передового педагогічного досвіду педагогічних та керівних кадрів, педагогічних колективів м. Київ та Київська обл. с 28-34
31. План роботи на 1991-1992 н.р. Підготовка і випуск друкованої продукції, ар. 60-67.
32. План роботи на 1992-1993 н.р. План узагальнення передового педагогічного досвіду педагогічних та керівних кадрів, педагогічних колективів м. Київ та Київська ар. 77-85
33. План роботи на 1992-1993 н.р. План проведення семінарів працівників освіти м. Києва і Київської області на 1992-1993 навчальний рік. ар. 103-107
34. План роботи на 1993-1994 н.р. Підготовка і випуск друкованої продукції, ар. 139-145
35. План роботи на 1996-1997 н.р., Тематичний план випуску наукової, методичної і навчальної літератури Київського міжрегіонального інституту удосконалення вчителів імені Бориса Грінченка на 1996-1997 н.р., ар. 69-136
36. План роботи (Вересень-грудень 1999- 2000 н.р.) Протокол доручень, напрацьованих під час проведення педагогічної ради з педагогічними працівниками, що мають звання «Заслужений учитель» та «Заслужений працівник освіти» від 2 вересня 1999р.
37. КМПУВ ім. Бориса Грінченка. Річний план роботи-2000 р. Експериментальна робота. С. 50.

References:

1. Adamenko O. V. Sotsialni y pedahohichni umovy rozvytku ta metodolohichni osnovy istoryyko-pedahohichnoho analizu novatorstva v osviti [Social and pedagogical conditions for development and methodological foundations of historical and pedagogical analysis of innovation in education]. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/1805/1/3.pdf>.
2. Andrushchenko V. Rozdumy pro vchytelia [Reflections on teachers]. Vyscha osvita Ukrainy, 2011. № 2. S. 6–12.
3. Artiushyna M. V. Innovatsiina diialnist u profesiino-tekhchnii osviti: poniattia, pidkhody, tekhnolohii [Innovative activities in vocational education: concepts, approaches, technologies]. Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy, 2014. Vyp. 37. S. 133–137.
4. Boiko A. M. Upravdzhennia pedahohichnoi innovatyky v praktyku vykhovannia [Управління педагогічної інноватики в практику виховання][: monohrafiia. Poltava : PNPУ im. V.H. Korolenka, 2011. 384 s.

5. Hladush V. «Universytet menedzhmentu osvity: peredistoriia stvorennia ta rozvytku» [University of Educational Management: background to its creation and development], *Pisliadyplomna osvita v Ukraini*, № 1, s. 26–33, 2018.

6. Horash K. V. *Informatsiine zabezpechennia vprovadzhennia osvitynnikh innovatsii u systemu pidvyshchennia kvalifikatsii pedahohichnykh pratsivnykiv* [Information support for the implementation of educational innovations in the system of professional development for teaching staff]: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01 – zahalna pedahohika ta istoriia pedahohiky. Nats. akad. ped. nauk Ukrainy, Universytet menedzhmentu osvity, TsIPPO. Kyiv, 2010. 229 s. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/42052> (data zvernennia: 15.02.2025)

7. Huzyk M. P. *Kombinovana systema orhanizatsii navchalno-vykhovnoho protsesu v zahalnoosvitnii shkoli* [Combined system for organizing the educational process in general education schools]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.09. In-t pedahohiky, APN Ukrainy. Kyiv, 2004. 25 s.

8. Dubaseniuk O.A. *Innovatsii v suchasni osviti* [Innovations in modern education]. *Innovatsii v osviti: intehratsiia nauky i praktyky: zbirnyk naukovo-metodychnykh prats*. Zhytomyr: vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2014. S. 12–28. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/42971148.pdf>. (data zvernennia: 01.02.2026).

9. Ievtushenko N.V. *Systema pidvyshchennia kvalifikatsii vchyteliv pryrodnycho-matematychnykh predmetiv u pisliadyplomnii osviti Ukrainy i Respubliki Polshcha* [System for improving the qualifications of teachers of natural sciences and mathematics in postgraduate education in Ukraine and the Republic of Poland]: dys. ... dokt. ped. nauk: 13.00.04 – teoriia i metodyka profesiinoi osvity. Nats akademii ped nauk Ukrainy imeni Ivana Ziaziuna, In-t ped osvity i osvity doroslykh. Kyiv, 2021, 502 s.

10. Zakharenko O.A. *Use pochynaetsia zi shkoly. Superechlyvi dumky* [It all starts at school. Conflicting opinions]. *Slovo do nashchadkiv*: K., 2006. S. 200

11. Zolotarova H. M. *Innovatsiina pedahohichna diialnist yak rushiina syla rozvytku nauky ta osvity Ukrainy* [Innovative pedagogical activity as a driving force for the development of science and education in Ukraine]. *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky*, 2010. Vyp. 24. S. 79-85.

12. Ivaniuk H. I, Antypin Ye. B. *Pidhotovka vchytelia v umovakh hlobalnykh nevyznachenykh zmin: osvitni zapyty ta vyklyky* [Teacher training in times of global uncertainty: educational demands and challenges]: kol. monohrafiia. *Theoretical and practical aspects of the development of modern scientific research: Scientific monograph. Part 2. "Baltija Publishing", Latvia, Ryha, Latviia. 2022, R. 260 - 280*

13. *Informatsiia shchodo drukovanykh vydan UVUPO* [Information on printed publications of the Ukrainian Association of Professional Photographers]. <https://surl.li/bxawvm>

14. Konovalchuk I. *Teoretychni ta tekhnolohichni zasady realizatsii innovatsii u zahalnoosvitnykh navchalnykh zakladakh* [Theoretical and technological foundations for implementing innovations in general education institutions]: avtoref. dys. ... doktora ped. nauk: 13.00.01 Zhytomyrskyi derzh. un-t im. Ivana Franka. Zhytomyr: 2015, 437 s.

15. «Kontseptsii zahalnoi serednoi osvity» [Concepts of general secondary education]: *Postanova Kolehii Ministerstva osvity i nauky Ukrainy, Prezydii Akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy № 12/5-2 vid 22.11.2001* https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v_5-2290-01#Text

16. Krysiuk S.V. *Rozvytok pisliadyplomnoi osvitypedahohichnykh kadriv v Ukraini (1944 – 1995 rr.)* [The development of postgraduate education for teaching staff in Ukraine (1944–1995)]: monohrafiia. L.: LONMIO, 1997

17. *Narysy z istorii rozvytku novatorskykh navchalno-vykhovnykh zakladiv v Ukraini (XX stolittia)* [Essays on the history of innovative educational institutions in Ukraine (20th century)]: posib. / za red. O. V. Sukhomlynskoï, V. S. Kuryla ; Luhansk : Vyd-vo DZ «LNU imeni Tarasa Shevchenka», 2010. 444 s.

18. «Natsionalna doktryna rozvytku osvity Ukrainy u XXI stolitti» [National Doctrine for the Development of Education in Ukraine in the 21st Century]: ukaz Prezydenta Ukrainy vid 17.04.2002 № 3472002 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>
19. Ofitsiyni portal KMDA. Psykholohichna sluzhba u systemi osvity Ukrainy: stanovlennia i rozvytok [Psychological services in the Ukrainian education system: establishment and development]. https://minio.kyivcity.gov.ua/kyivcity/imported_content/64d1a6ff0c6b1.pdf
20. Pidvyshchennia kvalifikatsii pedahohichnykh kadriv [Improvement of teaching staff qualifications]: za red. I. F. Zhernoseka, M.Iu. Krasovytskoho, S.V. Krysiuka.K.: Osvita,1992.190 s.
21. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro zahalnoosvitnii navchalnyi zaklad [The development of innovative processes in secondary general education institutions in Ukraine in the 20th century]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14 chervnia 2000 r. N 964 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-2000-%D0%BF#Text>
22. «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro respublikanskyi (AR Krym), oblasni ta Kyivskyi i Sevastopolskyi miski instytuty pislidyplomnoi pedahohichnoi osvity» [On approval of the Regulations on republican (Crimea), regional, and Kyiv and Sevastopol municipal institutes of postgraduate pedagogical education]: nakaz MON № 538 vid 17.11.2000 r. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0651-01#Text>
23. «Pro innovatsiinu diialnist» [About innovative activities]: Zakon Ukrainy vid 04.07.2002 (Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 2002, № 36, st.266) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
24. «Pro osvitu» [About education]: Zakon Ukrainy vid 23.05.1991 № 1060-XII. Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR (VVR), 1991, № 34, st. 451 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12#Text>
25. Sait Ternopilskoho OKIPPO. 1990-ti roky [Website of the Ternopil Regional Institute of Postgraduate Education. 1990s.]. <https://ippo.edu.te.ua/about/history/1990>
26. Sait «Kharkivskoi akademii neperervnoi osvity». Istoriia Akademii [Website of the Kharkiv Academy of Continuing Education. History of the Academy]. http://edu-post-diploma.kharkov.ua/?page_id=6150
27. Sysoieva S. O., Krystopchuk T.Ye. Osvitni systemy krain Yevropeiskoho Soiuzu: zahalna kharakterystyka [Education systems in European Union countries: general characteristics]: navchalnyi posibnyk. Kyivskyi un-t im. Borysa Hrinchenka. Rivne : Ovid, 2012. 352 c.
28. Trofymenko O. A. Rozvytok innovatsiinoi pozytsii pedahohiv zakladiv doshkilnoi osvity v umovakh pislidyplomnoi osvity [Development of the innovative position of preschool educators in the context of postgraduate education: dissertation]: dys. ... doktora filosofii : 011. Osvitni, pedahohichni nauky. KZVO «Odeska akademiia neperervnoi osvity Odeskoi oblasnoi rady». Odesa, 2025. 326 s.
29. Tsyna V. Suchasni innovatsiini tekhnolohii navchannia studentiv ta rol pedahoha v yikh realizatsii [Modern innovative technologies for teaching students and the role of the teacher in their implementation.]. Pedahohichni nauky, 2010. Vyp. 2. S. 108-113 Materialy arkhivu Kyivskoho stolychnoho universytetu imeni Borysa Hrinchenka
30. Plan roboty na 1991-1992 n.r. Plan uzahalnennia peredovoho pedahohichnogo dosvidu pedahohichnykh ta kerivnykh kadriv, pedahohichnykh kolektyviv m. Kyiv ta Kyivska obl.[Plan for summarising the best teaching practices of teaching and management staff and teaching teams in Kyiv and Kyiv Oblast] s 28-34
31. Plan roboty na 1991-1992 n.r. Pidhotovka i vypusk drukovanoi produktsii [Preparation and publication of printed materials], s. 60-67.

32. Plan roboty na 1992-1993 n.r. Plan uzahalennia peredovoho pedahohichnoho dosvidu pedahohichnykh ta kerivnykh kadriv, pedahohichnykh kolektyviv m. Kyiv ta Kyivska ar. [Plan for summarising the best teaching practices of teaching and management staff, teaching teams in Kyiv and Kyiv Oblast] s. 77-85

33. Plan roboty na 1992-1993 n.r. Plan provedennia seminariv pratsivnykiv osvity m. Kyieva i Kyivskoi oblasti na 1992-1993 navchalnyi rik [Plan for seminars for education workers in Kyiv and Kyiv Oblast for the 1992-1993 academic year]. s. 103-107

34. Plan roboty na 1993-1994 n.r. Pidhotovka i vypusk drukovanoi produktsii [Preparation and publication of printed materials], s. 139-145

35. Plan roboty na 1996-1997 n.r., Tematychnyi plan vypusku naukovoï, metodychnoi i navchalnoi literatury Kyivskoho mizhrehionalnoho instytutu udoskonalennia vchyteliv imeni Borysa Hrinchenka na 1996-1997 n.r.[Thematic plan for the publication of scientific, methodological and educational literature by the Boris Grinchenko Kyiv Interregional Institute for Teacher Training for the 1996-1997 academic year], s. 69-136

36. Plan roboty (Veresen-hruden 1999- 2000 n.r.) Protokol doruchen, napratsovanykh pid chas provedennia pedahohichnoi rady z pedahohichnymy pratsivnykamy, shcho maiut zvan'nia «Zasluzhenyi uchytel» ta «Zasluzhenyi pratsivnyk osvity» vid 2 veresnia 1999r.[Minutes of the instructions developed during the pedagogical council meeting with pedagogical workers who hold the titles of 'Honoured Teacher' and 'Honoured Worker of Education' on 2 September 1999.] s.43- 37. KMIUV im. Borysa Hrinchenka. Richnyi plan roboty-2000 r. Eksperymentalna robota [Experimental work]. S. 50.

Дата першого надходження статті до видання: 18.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 02.03.2026